

УДК 339.9:330.33.01

DOI: 10.32342/2074-5362-2022-1-32-5

**Е.М. ЛИМОНОВА,**

*кандидат економічних наук, доцент*

*кафедри глобальної економіки*

*Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

## **НАСЛІДКИ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ НА УКРАЇНСЬКУ ТЕРИТОРІЮ ДЛЯ СВІТОВОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО ТА ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ**

24 лютого 2022 року російське вторгнення в Україну, або «спеціальна військова операція в Україні», викликало потрясіння по всьому світу. У статті досліджено вплив війни між Україною та Росією на світовий продовольчий та енергетичний сектор. Глобальні ринки ресурсів страждають від наслідків вторгнення Росії в Україну; дві країни є основними постачальниками енергії, продуктів харчування та добрив. Перебої у постачанні та раптове введення у відповідь на кризу безпрецедентних економічних санкцій, торговельних обмежень та політичних інтервенцій спричинили різке зростання цін на товари. До конфлікту попит на глобальні ресурси вже перевищував пропозицію та підвищив ціни, оскільки економіка відновилася після пандемії COVID-19. Це призвело до глобальної кризи вартості життя, що характеризується зростанням рівня енергетичної та продовольчої бідності. Ця ситуація, ймовірно, значно погіршиться внаслідок війни в Україні та створює загрозу безпеці людей, особливо серед малозабезпечених та вразливих верств населення. Українські негативні наслідки війни потребують більш детального вивчення та аналізу, що дасть змогу сформулювати об'єктивне розуміння світової економіки в умовах війни. Пом'якшення наслідків війни для населення є пріоритетом для політиків, тому необхідне розуміння економічної ситуації. Російсько-українська криза ставить перед міжнародним співтовариством нові виклики, вона посилює порушення ланцюга постачань, нестабільність ринку, нестабільність ресурсів, переміщення людей та значні геополітичні зміни. Уряди повинні забезпечити довгострокову стійкість суспільств і економік проти глобальних потрясінь. Існує нагальна потреба в агресивному зовнішньому втручанні, щоб уникнути продовольчої кризи. Обмін інформацією між країнами про їхній продовольчий статус, а також збереження кордонів для експорту сільськогосподарської продукції, запропоновані міністрами сільського господарства G7, є важливою відповіддю на назрілу продовольчу кризу.

**Ключові слова:** вторгнення, війна, енергетичний ринок, продовольчий ринок.

**Постановка проблеми в загальному вигляді.** Війна в Україні в усіх її вимірах справляє негативні каскадні наслідки для світової економіки, що вже постраждала від COVID-19. За останніми прогнозами ЮНКТАД, через війну зростання світової економіки найближчим часом буде нижчим на відсотковий пункт, ніж очікувалося. Україна та Російська Федерація є одними з найбільших світових постачальників пшениці. Обидві країни забезпечують близько 30% світового виробництва пшениці та ячменю, 20% кукурудзи та понад 50% соняшникової олії. Водночас Російська Федерація є найбільшим

у світі експортером природного газу та другим за величиною експортером нафти. Разом із Білоруссю Російська Федерація експортує приблизно 20% частину світових добрив.

8 квітня 2022 року Продовольча і сільськогосподарська організація ООН опублікувала свій третій поспіль рекордний індекс цін на продукти харчування. Ціни на продукти харчування на 34% вищі, ніж у цей час минулого року, і ніколи не були такими високими з тих пір, як ООН почала їх реєструвати. За оцінками ОЕСР, глобальне економічне зростання цього року впаде більш ніж на один відсотковий пункт через конфлікт. Аналогічно ціни на сиру нафту зросли приблизно на 60%, а ціни на газ і добрива зросли більш ніж удвічі.

Уразливі групи населення в країнах, що розвиваються, особливо схильні до цих коливань цін, оскільки більшу частку свого доходу вони витрачають на продукти харчування та енергію. За нинішніх рівнів цін найгірші оцінки ФАО вказують на зростання недоїдання та продовольчу небезпеку.

Постійні збої в глобальних ланцюгах постачань і на фінансових ринках ще більше ускладнюють поточні перспективи. Транспортні витрати ще до початку війни були високими, це ускладнювало зусилля щодо зміни маршруту і збільшення споживчих цін та витрат на імпорт у всьому світі. Крім того, минулого року світова інфляція зросла до десятирічного максимуму в 5,2%, що змусило багато центральних банків сигналізувати про зростання відсоткових ставок раніше, ніж очікувалося, це призвело до збільшення витрат на обслуговування боргу для країн, що розвиваються.

Згідно з попередніми оцінками робочої групи ООН з глобального реагування на кризи, 1,7 мільярда людей у світі живуть у 107 економіках, що серйозно піддалися впливу принаймні одного з трьох глобальних каналів передачі цієї кризи – зростання цін на продукти харчування, зростання цін на енергоносії та погіршення фінансових умов. Таким чином, вкрай негативні наслідки війни потребують більш детального вивчення та аналізу, що дасть змогу сформуванню об'єктивного розуміння світової економіки в умовах війни.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Вплив війни на різні аспекти світової економіки надзвичайно активно вивчається зарубіжними вченими-міжнародниками та міжнародними організаціями. Зокрема, вплив війни на світовий фондовий ринок проаналізували Bounoua та Yatié [1] та дійшли висновку, що найбільш негативного цінового впливу зазнали країни, які межують з Україною та Росією. Caldara та інші [2, 3, 4] проаналізували вплив війни на глобальну діяльність та інфляцію. Науковці зауважили, що вплив нинішнього конфлікту найбільш виявляється у галузях, які зазнали наслідків COVID-2019 ще до російського вторгнення. Наприклад, 80% європейських автомобільних компаній відносяться до таких галузей. У той же час є сфери, що менше постраждали від перебоїв у постачанні, зокрема послуги.

Ozili [5] зазначає, що вплив війни на світовий банківський сектор виявився мінімальним. Банківськими сегментами, які сильно постраждали від вторгнення Росії в Україну, є іноземні банки з великими операціями в Росії. Ці іноземні банки зазнали збитків після того, як кілька

країн запровадили фінансові санкції проти російських банків і російських багатих осіб. Найбільш постраждали австрійський Raiffeisenbank, італійський Unicredit та французький Société Générale. Однак науковець також зазначає, що глобальна банківська система може бути уражена і непрямими наслідками війни, якщо проросійські групи помстяться за західні фінансові санкції, розпочавши значну кібератаку на світову платіжну систему.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Аналіз та прогнозування наслідків нападу Росії на Україну на даний момент є однією з найважливіших тем політичних та економічних дискусій по всьому світу. У даній роботі ми намагалися виокремити конкретні наслідки для світового продовольчого та енергетичного сектору.

**Метою статті** є виокремлення конкретних наслідків воєнних дій Росії на території України для світового продовольчого та енергетичного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вплив війни на світову харчову промисловість

Росія і Україна – разом їх іноді називають «житницею Європи» – провідні виробники та експортери рослинних олій та зернових. Україна є найбільшим у світі виробником соняшникової олії, на Україну і Росію припадає більше половини світового експорту соняшникової олії. У 2018 році Європейський Союз та інші європейські країни були одними з найбільших імпортерів російської та української соняшникової олії, а Південно-Східна Азія та Близький Схід — найбільшими імпортерами пшениці в регіоні.

Тому нестабільність у регіоні, ймовірно, вплине на постачання продовольства в країнах-імпортерах, уже зараз у багатьох із них склалася ситуація, коли їжі не вистачає. Головна проблема впливу війни на харчову промисловість полягає у значному зниженні доступності продовольства та зростанням цін. Рахунки на імпорт продовольства та енергоносіїв уже досягли рекордного рівня і продовжуватимуть зростати. Багато виробників харчових продуктів не мають доступу до необхідних сільськогосподарських ресурсів, тому вплив поточних ринкових порушень може відчуватися до 2023 року. Ситуація може погіршитися, якщо країни відреагують, закривши продовольчі ринки, створивши ефект доміно від торгових обмежень та експорту. Внаслідок війни не відбувається експорту пшениці, кукурудзи, ячменю з України і Росії. Нестабільність постачання основних продовольчих товарів і добрив становить особливу загрозу, оскільки викликає більшу невизначеність ринку, що може вплинути на виробничі рішення та стимулює спекулятивну поведінку, посилену інтенсивною конкуренцією на світовому продовольчому ринку.

Дефіцит зерна сильно впливає на здатність деяких вразливих країн-імпортерів продовольства задовольняти потреби своїх споживачів, особливо на Близькому Сході, у Північній Африці та Сахелі. Країни Африки імпортують усю свою пшеницю з України та Росії. Такі країни, як Єгипет, Ліван і Туніс, мають значний імпорт пшениці саме з України — 85%, 81% і 50% відповідно. У цих країнах історія показала, що продовольча безпека йде рука об руку з соціально-політичними потрясіннями, тому продовольча небезпека може призвести до національної небезпеки.

Війна також впливає на здатність міжнародних агентств надавати продовольчу допомогу країнам, що страждають від голоду чи збройних конфліктів. Наприклад, Всесвітня продовольча програма, яка закуповує 50% зерна в Україні, змушена скоротити допомогу через зростання витрат, існує ризик виключення мільйонів людей з поточної програми продовольчої допомоги. У поєднанні з бідністю, дефіцитом природних ресурсів і наслідками зміни клімату це може спричинити додаткове переміщення людей і спричинити або посилити внутрішньодержавні та геополітичні конфлікти [6, 7, 8]. Ще до війни в лютому 2022 року багато країн у всьому світі намагалися отримати доступ до достатніх запасів продовольства після економічного спаду, спричиненого COVID-19. У 2020 році голодували від 720 до 811 мільйонів людей, і, як очікується, у 2022 році ця цифра зросте.

#### *Вплив війни на світовий енергетичний ринок*

ЄС імпортував близько 40% свого природного газу, більше чверті нафти і близько половини вугілля з Росії в 2019 році. І, незважаючи на сміливі обіцянки про розірвання зв'язків з Росією, європейські країни поки що обирали легку енергетику: кількість російської нафти та газу, що надходить до Європи, фактично зросла з початку війни в Україні. За даними аналітичного центру Брейгеля, Європа лише в березні надіслала Росії близько 22 мільярдів євро (24 мільярди доларів США) за нафту та газ.

Проте це може змінитися в найближчі місяці, оскільки країни реалізують плани диверсифікувати свої джерела енергії та зменшити потік російської нафти та газу. Польща, наприклад, оголосила про заборону на весь імпорту російської нафти, газу та вугілля до кінця цього року, а Німеччина та Австрія закладають основи для нормування природного газу.

Енергетична криза є особливо гострою для Німеччини, адже приблизно половину свого природного газу та вугілля і більше, ніж одну третину нафти країна імпортує з Росії. Безпосередній виклик Німеччини полягає в тому, щоб зменшити залежність від природного газу в енергетичному секторі, що ще більше ускладнюється через вихід країни з ядерної енергетики: її останні три атомні станції планується закрити цього року [9].

Слід зазначити, що енергетичні ринки ще до початку війни були напруженими, це стало ознакою 2021 разом із високим споживчим попитом та високим зростанням ВВП. Ціни на сиру нафту та природний газ приблизно на 50% перевищують ціни на початку року, та знаходяться під впливом зобов'язань Сполучених Штатів випустити 180 мільйонів барелів нафти протягом наступних місяців [10].

Значне підвищення цін на нафту та газ може призвести до протидійних ефектів у довгостроковій перспективі. З одного боку, інвестиції можуть повернутися назад у видобувну промисловість та виробництво енергії на основі викопного палива, ризикуючи змінити тенденцію декарбонізації, зафіксовану за останні 5-10 років. З іншого боку, можливе також прискорення переходу на альтернативні джерела енергії, особливо в країнах, що хочуть підвищити свою енергетичну стійкість за рахунок більшої кількості місцевих джерел. Подальший напрям цін та інвестицій повністю залежить від політичного лідерства [6]. У Таблиці 1 наведено наслідки війни для регіонів світу.

Таблиця 1.

## Наслідки війни для регіонів світу

Регіон	Наслідки війни
<b>Європа</b>	Перебої в ланцюжках постачань також можуть бути наслідками підвищення інфляції та сповільнення відновлення після пандемії. Східна Європа зазнає збільшення фінансових витрат і зростання кількості біженців з України
<b>Кавказ і Середня Азія</b>	За межами Європи ці сусідні країни відчують більші наслідки від російської рецесії та санкцій. Тісні зв'язки з торгівлею та платіжною системою Росії обмежуватимуть торгівлю, грошові перекази, інвестиції та туризм, негативно впливаючи на економічне зростання, інфляцію та зовнішні та фіскальні рахунки. Хоча експортери сировини повинні отримати вигоду від вищих міжнародних цін, вони стикаються з ризиком скорочення експорту енергоносіїв, якщо санкції поширяться на трубопроводи через Росію
<b>Близький Схід і Північна Африка</b>	Наслідки війни призведуть до підвищення цін на продукти харчування й енергоносії та жорсткішої глобальної фінансової ситуації. Єгипет, наприклад, імпортує близько 80% пшениці з Росії та України. Політика стримування інфляції, наприклад підвищення державних субсидій, може чинити тиск на і без того слабкі фіскальні рахунки. Зростання цін може підвищити соціальну напругу в деяких країнах, наприклад у тих країнах, де слабка система соціального захисту, мало можливостей для працевлаштування, обмежений фіскальний простір і непопулярні уряди
<b>Африка на південь від Сахари</b>	Багато країн регіону особливо вразливі до наслідків війни, зокрема через високі ціни на енергоносії та продукти харчування, скорочення туризму та потенційні труднощі з доступом до міжнародних ринків капіталу. Більшість країн регіону мають мінімальний політичний простір для протидії наслідкам шоку. Це, ймовірно, посилить соціально-економічний тиск, уразливість державного боргу та наслідки пандемії, з якою вже стикалися мільйони домогосподарств і підприємств. Рекордні ціни на пшеницю особливо загрожують регіону, що імпортує близько 85% своїх поставок, третина з яких надходить з Росії чи України
<b>Захід</b>	Ціни на продукти харчування та енергоносії є основним каналом побічних ефектів, що в деяких випадках будуть значними. Високі ціни на сировину, ймовірно, відчутно прискорять інфляцію в Латинській Америці та Карибському басейні, яка вже стикається з 8% зростанням цін у п'яти найбільших економіках: Бразилії, Мексиці, Чилі, Колумбії та Перу. Вищі ціни на нафту негативно впливають на імпортерів із Центральної Америки та Карибського басейну, тоді як експортери нафти, міді, залізної руди, кукурудзи, пшениці та металів можуть заробляти більше та пом'якшити вплив на зростання. Фінансові умови залишаються відносно сприятливими, але посилення конфлікту може спричинити глобальні фінансові проблеми, що за жорсткішої внутрішньої монетарної політики негативно впливатимуть на зростання

Джерело: автор

**Висновки.** Зменшення пропозиції продовольства у поєднанні зі зростанням цін на продукти харчування та зниженням реальних доходів ускладнить харчування людей у багатьох країнах. Може відбутися зсув у моделях споживання в бік дешевших заміників їжі, таких як маїока. Крім інших глобальних чинників, таких як зростання цін на паливо та добрива, збільшення попиту на заміники також може призвести до зростання їх цін залежно від ступеня заміності. Чи буде такий зсув тимчасовим чи постійним, залежить від безлічі чинників, таких як очікування щодо тривалості війни чи можливість глобального зростання цін на продовольство. Наприклад, домогосподарства можуть вирішити продовжувати споживати пшеницю, незважаючи на зростання цін, якщо вони очікують, що конфлікт скоро закінчиться і ціна на пшеницю повернеться до довоєнного рівня. Запаси продовольства, що залишилися, стають дедалі дорожчими або недостатніми (особливо якщо вони нормуються урядом). У будь-якому випадку їжа стає важкодоступною. Мізерність та дорожечка продовольчих ресурсів може спровокувати громадянський конфлікт. Існує нагальна потреба в агресивному зовнішньому втручанні, щоб уникнути продовольчої кризи. Обмін інформацією між країнами про їхній продовольчий статус, а також збереження кордонів для експорту сільськогосподарської продукції, запропоновані міністрами сільського господарства G7, є важливою відповіддю на нарізлу продовольчу кризу.

І Росія, і Україна мають важливе значення для світових енергетичних ресурсів. Економічні санкції, торговельні обмеження та політичні втручання, запроваджені національними та регіональними урядами у відповідь на вторгнення, призвели до швидкого «стрибка» цін. Ця тенденція ще більше посилилася через порушення ланцюгів постачання і побоювання потенційного їх переривання. До конфлікту попит на ринках енергії уже випереджав пропозиції та підвищував ціни. Після пандемії COVID-19 виникла глобальна криза вартості життя, що характеризувалася зростанням рівня енергетичної бідності. Ці умови значно погіршить війна в Україні. Вторгнення Росії в Україну шокує світову політику та ринки. Хоча існує невідомість щодо того, як розвиватиметься війна, є певність, що її наслідки будуть довготривалими і далекосяжними для суспільств по всьому світу.

### *Список використаних джерел*

1. Bounou W., Yatié A. The impact of the Ukraine. Russia war on world stock market returns. *Economic Letters*. 2022. №215. С. 105-116.
2. Caldara D. та ін. The Effect of the War in Ukraine on Global Activity and Inflation. *FEDS Notes*. 2022. № 3141. С56-78.
3. OECD The global implications of the Ukraine crisis, with Laurence Boone. URL: [https://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-global-implications-of-the-ukraine-crisis-with-laurence-boone\\_04d13b44-en](https://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-global-implications-of-the-ukraine-crisis-with-laurence-boone_04d13b44-en)
4. The Lancet Regional Health – Europe The regional and global impact of the Russian invasion of Ukraine. *The Lancet Regional Health - Europe*. 2022. №15. С. 100-105.

5. Ozili P. K. Global Economic Consequence of Russian Invasion of Ukraine. SSRN Electronic Journal. 2022. №6. С. 78-89.
6. Behnassi M., El Haiba M. Implications of the Russia–Ukraine war for global food security. *Nature Human Behaviour*. 2022. №78.C.67-78.
7. Emerald Russia-Ukraine war will disrupt global wheat trade. 2022. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/OXAN-DB268182/full/html>
8. Ghilès F. War in Ukraine and the gas crisis force a rethink of EU foreign policy. *Notes Internacionals CIDOB*. 2022. № 268. С. 1–5.
9. Markus S. Long-term business implications of Russia’s war in Ukraine. *Asian Business & Management*. 2022. № 34. С. 1–5.
10. Tosun O. K., Eshraghi A. Corporate decisions in times of war: Evidence from the Russia-Ukraine conflict. *Finance Research Letters*. 2022. № 48. С.102-112.

### *References*

1. Bounou W., Yatié A. The impact of the Ukraine. Russia war on world stock market returns. *Economic Letters*, 2022,no.215, pp.105-116. 10.1016/j.econlet.2022.110516
- 2.Caldara, D. et.al. The Effect of the War in Ukraine on Global Activity and Inflation. *FEDS Notes*, 2022, no. 3141, pp. 56-78.doi:10.17016/2380-7172.3141
- 3.OECD. The global implications of the Ukraine crisis, with Laurence Boone, 2022. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/OXAN-DB268182/full/html>
- 4.The Lancet Regional Health – Europe. The regional and global impact of the Russian invasion of Ukraine. *The Lancet Regional Health - Europe*, 2022, no.15, pp. 100-105.doi.org/10.1016/j.lanpe.2022.100379
- 5.Ozili, P.K. Global Economic Consequence of Russian Invasion of Ukraine. *SSRN Journal*, 2022, no.6, pp.78-89<https://doi.org/10.2139/ssrn.4064770>
- 6.Behnassi, M., El Haiba, M. Implications of the Russia–Ukraine war for global food security. *Nat Hum Behav*, 2022, no. 78, pp.67-78. doi.org/10.1038/s41562-022-01391-x
- 7.Emerald. Russia-Ukraine war will disrupt global wheat trade (Emerald Expert Briefings). *Emerald Expert Briefings*, 2022.URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/OXAN-DB268182/full/html>
- 8.Ghilès, F. War in Ukraine and the gas crisis force a rethink of EU foreign policy. *NotesInt*, 2022, no.268, pp. 1–5. doi.org/10.24241/NotesInt.2022/268/en
9. Markus, S. Long-term business implications of Russia’s war in Ukraine. *Asian Bus Manage*, 2022, no. № 34, pp. 1–5. doi.org/10.1057/s41291-022-00181-7
- 10.Tosun, O.K., Eshraghi, A. Corporate decisions in times of war: Evidence from the Russia-Ukraine conflict. *Finance Research Letters*, 2022, no 48, pp.102-112.doi.org/10.1016/j.frl.2022.102920

## **CONSEQUENCES OF RUSSIA'S INVASION ON UKRAINIAN TERRITORY FOR THE WORLD FOOD AND ENERGY MARKET**

*Elvina M. Limonova, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)*

E-mail: [dh.ier@duan.edu.ua](mailto:dh.ier@duan.edu.ua)

DOI: 10.32342/2074-5362-2022-1-32-5

**Key words:** *invasion, war, energy market, food market.*

On February 24, 2022, the Russian invasion of Ukraine or “special military operation” in Ukraine caused a shock around the world. The article examines the impact of the war between Ukraine and Russia on the world food and energy sector. Global resource markets suffer from the effects of Russia’s invasion of Ukraine; the two countries are major suppliers of energy, food and fertilizers. Supply disruptions and the sudden introduction of unprecedented economic sanctions, trade restrictions and political interventions in response to the crisis have led to a sharp rise in commodity prices. Prior to the conflict, demand for global resources already exceeded supply and raised prices as the economy recovered from the COVID-19 pandemic. This has led to a global cost of living crisis characterized by rising levels of energy and food poverty. This situation is likely to worsen significantly as a result of the war in Ukraine and pose a threat to human security, especially among the poor and vulnerable. The extremely negative consequences of the war require more detailed study and analysis, which will allow us to form an objective understanding of the world economy during the war. Mitigating the effects of war on the population is a top priority for politicians, so understanding the economic situation is essential. The Russian-Ukrainian crisis poses new challenges to the international community, exacerbating supply chain disruptions, market instability, resource instability, displacement and significant geopolitical change. Governments must build the long-term resilience of societies and economies to global shocks. There is an urgent need for aggressive external intervention to avoid a food crisis. The exchange of information between countries on their food status, as well as the preservation of borders for agricultural exports, proposed by the G7 agriculture ministers, is an important response to the looming food crisis.

It has been found out that close links with trade and the payment system will limit trade, remittances, investment and tourism, negatively affecting economic growth, inflation and external and fiscal accounts. Although raw material exporters should benefit from higher international prices, they run the risk of declining energy exports if sanctions apply to pipelines through Russia. The main consequences of the war will lead to higher food and energy prices and a tougher global financial situation. Socio-economic pressures in many countries will increase, as well as the vulnerability of public debt and the effects of the pandemic, which has already plagued millions of households and businesses.

*Одержано 11.02.2022.*